

Kişilerarası ihtiyaçlar anketi ve edinilmiş intihar yeterliliği-ölüm korkusuzluğu ölçeğinin psikometrik özelliklerinin araştırılması

An investigation of the psychometric properties of the Turkish versions of the interpersonal needs questionnaire and acquired capability for suicide-fearlessness about death scale

Mehmet Eskin¹, Hülya Arslantaş², Cennet Şafak Öztürk³, Berke Eskin⁴

¹Prof. Dr., Koç Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye <https://orcid.org/0000-0001-9916-9268>

²Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD. Aydın, Türkiye

<https://orcid.org/0000-0002-3018-2314>

³Dr. Öğr., Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü. Aydın, Türkiye

<https://orcid.org/0000-0002-8485-039X>

⁴Psk., Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Ankara, Türkiye <https://orcid.org/0000-0003-0810-7884>

ÖZET

Amaç: Günümüzde düşünce, girişim ve ölümleri kapsayan intihar davranışları önemli bir halk sağlığı sorunu haline gelmiştir. Kişilerarası Psikolojik İntihar Kuramı (KPIK) engellenmiş ait olma (thwarted belongingness) ve başkalarına yük olma (perceived burden someness) duygularının insanları intihara meyilli/istekli hale getiren iki algıdan oluştuğundan bahsetmektedir. Fakat kuram, bir intihar davranışının ortaya çıkması için isteğin yeterli olmadığını bunun için kişide edinilmiş intihar yeterliliğinin (acquired capability for suicide) de olması gerektiğini öne sürmektedir. Son zamanlarda KPIK'nın intiharbilim alanındaki araştırmalarda sık kullanılan bir kuramsal çerçeve haline geldiği görülmektedir. Bu çalışmanın amacı kişilerarası psikolojik intihar kuramının yapısal kavramları olan Kişilerarası İhtiyaçlar Anketi (KİA) ve Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeğinin (EİY-ÖKÖ) Türkçelerinin psikometrik özelliklerini araştırmaktır. **Yöntem:** Bu çalışmanın verileri üniversitelerin değişik akademik programlarında öğrenim görmekte olan 409 üniversite öğrencisinden toplanmıştır. **Bulgular:** Kişilerarası İhtiyaçlar Anketi ve Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeğinin Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin yeterli düzeyde olduğu bulunmuştur. Söz konusu ölçüm araçlarının iç-tutarlık ve test-tekrar test güvenilirliklerinin yeterli olduğu görülmüştür. **Sonuç:** Bu çalışmadan elde edilen bulgular Kişilerarası İhtiyaçlar Anketi ve Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeğinin Türkçesi için geçerli ve güvenilir ölçümler sağlamıştır. Söz konusu ölçüm aracı Türkiye'deki intiharbilim araştırmalarına ve klinik uygulamalara önemli katkı sağlayacaktır.

Anahtar Sözcükler: İntihar, güvenilirlik, geçerlik, psikometri

SUMMARY

Objective: Suicidal behavior is serious public health problem. Interpersonal Psychological Theory of Suicide-IPT tells that feelings of thwarted belongingness and perceived burden someness are composed of two perceptions that make people tend to suicide. But the theory argues that will is not sufficient for occurrence of a suicidal behaviour. Individual must have acquired capability for suicide as well. Recently it is seen that IPT is a theoretical framework that is frequently used in suicide researches. The purpose of this study was to investigate the psychometric properties of the Turkish versions of the Interpersonal Needs Questionnaire (INQ) and Acquired Capability for Suicide Scale -Fearlessness about Death (ACSS-FAD). **Method:** Data were collected from 409 university students. **Results:** The Turkish Interpersonal Needs Questionnaire and the Acquired Capability for Suicide- Fearlessness about Death scale demonstrated adequate psychometric properties. Both had high internal consistency and test-retest reliabilities. **Discussion:** The results of the present study have revealed that the Turkish versions of the Interpersonal Needs Questionnaire (INQ) and Acquired Capability for Suicide Scale-Fearlessness about Death (ACSS-FAD) are reliable and valid instruments for measuring the constructs of the Interpersonal Psychological Theory of suicide. Therefore, we conclude that the two measuring instruments may contribute to the suicidological research and clinical practice in Turkey.

Key Words: Suicide, reliability, validity, psychometrics

(*Klinik Psikiyatri Dergisi* 2020;23:161-169)

DOI: 10.5505/kpd.2020.30922

GİRİŞ

Ölüm, girişim, plan ve düşünceleri kapsayan intihar davranışları önemli bir küresel halk sağlığı sorunu haline gelmiştir. Küresel ölçekte her yıl 800.000 kişi yaşamına kendi eliyle son vermektedir ve 15-29 yaş aralığında intihar en önemli ölüm nedenidir(1). Her intihar ölümü için 20 intihar girişiminin olduğu genelde kabul gören bir görüştür. İntihar ölümlerine intihar girişimi, planı ve düşünceleri de eklendiğinde intihar sorununun hacmi kendiliğinden anlaşılacaktır. İntihar davranışları kişi, sevdikleri ve çevresi için neden olduğu mutsuzluk ve acının yanı sıra ulusal sağlık sistemleri için de ciddi bir ekonomik yük oluşturmaktadır. Örneğin; 2013 verilerine göre sadece intihar ölümleri ve intihar girişimlerinin Amerika Birleşik Devletleri ekonomisine yıllık maliyetinin 93.5 milyar dolar olduğu hesaplanmıştır (2).

İntihar davranışlarının Türkiye için de önemli bir halk sağlığı sorunu haline geldiği görülmektedir. Örneğin; 2013 yılında Türkiye’de kaba intihar hızı 4.19/100000 olarak hesaplanmıştır (3).Fakat Dünya Sağlık Örgütü’nün nüfusun yaş özelliklerini dikkate alan yöntemiyle 2014 yılı için yaşa göre standardize edilmiş intihar hızı 7.9/100000 olarak bildirilmiştir. Bu intihar hızıyla Türkiye İtalya ve İngiltere gibi ülkelerin önünde gözükmektedir (4). Ülkemizde sadece intihardan ölümlerin değil intihar girişimlerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumunun İzmir Bölgesi için derlemeye başladığı intihar girişim istatistiklerine göre 2013 yılı için bölgede kaba intihar girişim hızının 113.8/100000 olduğu görülmektedir (3).

Resmi istatistikler gibi bilimsel çalışmaların sonuçları da intihar düşünce ve girişimlerinin ülkemiz gençleri arasında yaygın olduğunu göstermektedir. Bilimsel çalışmalar ülkemiz gençlerinin %32,8 ile %45’inin yaşamlarında en az bir defa kendilerini öldürmeyi düşündüğünü ve %7 ile %11’inin de yaşamlarında en az bir defa kendilerini öldürmek için bir girişimde bulunduğunu göstermektedir (5,6,7). Karşılaştırmalı bilimsel çalışmalarda intihar etmeyi düşünmüş olan Türk ergen ve genç yetişkinlerin sayısının Slovakya (8) İsveç (9) ve Avusturya’daki (10) yaşlıları kadar iken, intihar girişiminde bulunmuş olduğunu

bildiren Türk ergen ve genç yetişkinlerin sayısının sayılan ülkelerdeki yaşlılarından daha fazla olduğunu göstermektedir.

İntiharbilim araştırmaları çoğunlukla pragmatik gerekçelerle intihar davranışları için risk etmenleri üzerine odaklanmaktadır. Ancak risk etmenlerini belirlemeye dönük bilimsel araştırmaların sonuçları pek ümit verici görünmemektedir. Örneğin; son 50 yılda yapılan bilimsel çalışmaların sonuçlarını meta-analiz olarak ele alan bir grup araştırmacı bilinen risk etmenleriyle intihar davranışlarının yordanabilirliğinin şans düzeyinin ötesine çok geçemediğini göstermişlerdir (11). Sadece risk etmenlerinin belirlenmesine dönük bir yaklaşım intiharla ilgili nedensel mekanizmaları bir bütün içerisinde görebilmeyi engelleyici niteliktedir. Sözü edilen sıkıntıyı bazı araştırmacılar (12,13,14) dile getirmişler ve intiharbilim alanında daha fazla kuram temelli bilimsel araştırma yapma gereğini vurgulamışlardır.

Son zamanlarda intiharbilim alanında Joiner (15) tarafından ileri sürülen Kişilerarası Psikolojik İntihar Kuramı (KPIK) (Interpersonal Psychological Theory of Suicide-IPT) adlı kuramın açıklama gücü ve araştırma üretme kapasitesi bakımından öne çıktığı görülmektedir (16,17,18,19,20,21,22). Genel olarak KPIK insanları intihar sürecine sokan ve intiharı düşünmesini kolaylaştıran iki algıdan bahsetmektedir. Bunlardan ilki engellenmiş ait olma (thwarted belongingness) duygusu, ikincisi ise insanın başkalarına yük olduğu (perceived burdensomeness) algısıdır. Kuram bu duyguların intihar isteğini arttırdığını öngörmektedir. Fakat bir intihar davranışının ortaya çıkması için isteğin yeterli olmadığını bunun için kişide edinilmiş intihar yeterliliğinin (acquired capability for suicide) de olması gerektiğini belirtmektedir.

Kuramın son yıllarda intiharbilim alanında hem kavramsal bir çerçeve oluşturduğu hem de birçok araştırma üreten bir özelliğe sahip olduğu görülmektedir. Kuram Türk kültüründe henüz denenmemiştir. Bunun için kuramın intihar sürecinin başlamasına zemin hazırlayan ve intihar davranışlarının ortaya çıkmasını sağlayan kavramların ölçüm araçlarının Türkçe’ye

uyarlanması gerekmektedir. Bu nedenlerden dolayı bu çalışmanın amacı KPİK'nın engellenmiş ait olma, insanın başkalarına yük olduğu algısı ve edinilmiş intihar yeterliliği kavramlarını ölçen Kişilerarası İhtiyaçlar Anketi ve Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeğini Türkçeye uyarlayarak psikometrik özelliklerini sınamaktır.

YÖNTEM

Örnekleme

Bu araştırmaya yaşları 18 ile 26 arasında değişen ve ortalaması 20,57 yıl (SS = 1,36) olan 296'sı kadın, 109'u erkek olmak üzere toplam 409 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların %74,9'u birinci ve ikinci sınıfta, %25,1'i üçüncü ve dördüncü sınıfta okumaktaydı. Katılımcıların çoğunluğu Fen-Edebiyat Fakültesi ve Hemşirelik Bölümü öğrencilerinden (n=232; %56,72) oluşmaktadır. Örneklemin neredeyse tümü (n=401; %99,3) bekâr, %1'i annelerinin ve %4,5'i de babalarının ölmüş olduğunu bildirmişlerdir.

Ayrıca Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin değişik bölümlerinde öğrenim gören ve yaş ortalaması 22,02 (SS=3,45) yıl olan 33'ü kadın, 12'si erkek toplam 45 öğrenci araştırmanın dil eşdeğerliği çalışması bölümüne katılmışlardır.

Veri Toplama Araçları

Değerlendirme araçlarının başında, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan Kişilerarası İhtiyaçlar Anketi (KİA) ve Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeği (EİY-ÖKÖ) gelmektedir. Bunun yanı sıra Kişilerarası İhtiyaçlar Anketinin (KİA) ve Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeğinin Geçerliğini (EİY-ÖKÖ) sınamak için diğer ölçme araçlarıyla aralarındaki bağıntı katsayılarını göstermek amacıyla hem benzer alanlarda ölçme değerlendirme yapan İntihar Olasılığı Ölçeği (İÖÖ), Beck Depresyon Envanteri (BDE), Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ), Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ), Abdel-Khalek Ölüm Anksiyetesi Ölçeği (AK-ÖAÖ), hemde farklı alanlarda ölçme değerlendirme yapan Yeme Tutum Testi (YTT-40) ve Zarit Bakıcı Yük Ölçeği (ZBYÖ)

kullanılmıştır.

Kişilerarası İhtiyaçlar Anketi (KİA): KİA insanları intihara meyilli hale getiren iki etmen olarak algılanan başkalarına yük olma ve engellenmiş aidiyet duygularını ölçmek için 10 maddelik bir öz-bildirim ölçeğidir (23). KİA'nın 10, 12, 15, 18 ve 25 maddelik sürümleri bulunmaktadır. Farklı sürümlerin psikometrik özelliklerini araştıran bir çalışma 10 ve 15 maddelik sürümlerinin en iyi psikometrik özelliğe sahip olduğunu (24) göstermiştir. KİA maddelerinin 5'i algılanan başkalarına yük olmayı ölçerken diğer 5'i de engellenmiş aidiyet duygusunu ölçmektedir. Katılımcılar 7'li Likert tipi ölçek üzerinde yanıt vermektedirler. KİA ikisi psikiyatri biri psikoloji profesörü olan üç akademisyen tarafından paralel-kör yöntemiyle (25) Türkçe'ye çevrilmiştir.

Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeği (EİY-ÖKÖ): EİY-ÖKÖ Ribeiro ve arkadaşlarının (26) 20 maddelik Edinilmiş İntihar Yeterliliği Ölçeğinden 7 madde alınarak oluşturdukları kısa bir ölçektir. Katılımcılar 7'li Likert tipi ölçek üzerinde yanıt vermektedirler. EİY-ÖKÖ ikisi psikiyatri biri psikoloji profesörü olan üç akademisyen tarafından paralel-kör yöntemiyle (25) Türkçe'ye çevrilmiştir.

İntihar Olasılığı Ölçeği (İÖÖ): Ergen ve yetişkinlerde kullanılabilen İÖÖ 36 maddelik öz-bildirime dayalı bir ölçüm aracıdır (27). Katılımcılar her maddeyi belirtilen duygu ya da davranışı yaşama sıklığına göre "Hiçbir zaman ya da çok ender" ile "Çoğu zaman ya da her zaman" arasında değişen 4 basamaklı Likert tipi bir ölçek üzerinde derecelendirmektedirler. İÖÖ Türkçeye Eskin tarafından uyarlanmıştır (28). İÖÖ'den alınabilecek toplam puanlar 36 ile 144 arasında değişmekte ve yüksek puanlar yüksek intihar eğilimine işaret etmektedir.

Beck Depresyon Envanteri (BDE): Yaygın olarak kullanılmakta olan BDE 21 maddeden oluşmakta (29) ve depresyon belirtilerinin şiddetini ölçmektedir. BDE Türkçeye Hisli (30) tarafından uyarlanmıştır. Yanıtlayan kişi depresyon belirtilerinin şiddetini 0 ile 3 arasında 4'lü bir ölçek üzerinde derecelendirmektedir. BDE'nin toplam

puanları 0 ile 63 arasında değişmekte ve yüksek puanlar şiddetli depresyona işaret etmektedir.

Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ): BUÖ Beck ve arkadaşları (31) tarafından umutsuzluğu ölçmek üzere geliştirilmiştir. BUÖ “Evet” ve “Hayır” olarak yanıtlanan 20 madde içermektedir. BUÖ Türkçe’ye Seber (32) tarafından uyarlanmıştır ve psikometrik özellikleri Seber ve arkadaşları (33) tarafından araştırılmış ve yeterli olduğu görülmüştür. BUÖ puanları 0 ile 20 arasında değişmekte ve yüksek puanlar umutsuzluk duygularının fazlalığına işaret etmektedir.

Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ): Toplam 14 maddeden oluşan ASÖ kişinin hayatındaki birtakım durumların ne derece stresli algılandığını ölçmek için tasarlanmıştır (34). Katılımcılar her maddeyi “Hiçbir zaman (0)” ile “Çok sık (4)” arasında değişen 5’li Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirmektedir. Olumlu ifade içeren yedi madde tersten puanlanmaktadır. Türkçeye Eskin ve arkadaşları tarafından uyarlanmıştır (35).

Abdel-Khalek Ölüm Anksiyetesi Ölçeği (AK-ÖAÖ): Yirmi maddeden oluşan AK-ÖAÖ (36) maddelerini katılımcılar “Kesinlikle katılmıyorum (0)” ile “Kesinlikle katılıyorum (6)” arasında değişen 7’li Likert ölçeği üzerinde değerlendirmektedir. Türkçe AK-ÖAÖ psikometrik özelliklerinin yeterli olduğu gösterilmiştir (37).

Yeme Tutum Testi (YTT-40): Yeme Tutum Testi 40 maddeden oluşmakta ve klinik düzeyde bozuk yeme davranışı ile ilgili yatkınlığı ve tutumu belirlemektedir (38). Türkçe’ye Savaşır ve Erol tarafından uyarlanmıştır (39). Katılımcılar YTT maddelerini “daima (1)” ve “asla (6)” arasında 6’lı Likert ölçekleri üzerinden değerlendirmişlerdir. Puan artışı yeme davranış bozukluğu riskindeki artışla ilişkilendirilmektedir.

Zarit Bakıcı Yük Ölçeği (ZBYÖ): On dokuz maddeden oluşan ZBYÖ (40) bakım gereksinimi olan bireye bakım verenlerin yaşadığı sıkıntıyı değerlendirmek amacıyla kullanılan bir ölçektir. Maddeler “Asla (1)” ile “Sık sık ya da hemen her zaman (5)” arasında değişen Likert tipi değerlendirmeye sahiptir. Ölçek puanının yüksek

olması yaşanan sıkıntının yüksek olduğunu göstermektedir. Türkçe ZBYÖ’nün psikometrik özelliklerinin tatminkar olduğu gösterilmiştir (41).

İşlem

Kişilerarası İhtiyaçlar Anketi ve Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeği ilk yazarın eşgüdümünde ikisi psikiyatri biri psikoloji profesörü olan üç akademisyen tarafından paralel-kör yöntemiyle (25) Türkçe’ye çevrilmiştir. Daha sonra çeviriler karşılaştırılarak aradaki uyumsuzluklar giderilmiştir. Araştırma için Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan onay alınmıştır (Protokol No: 2017/1129). Katılımcılar ölçüm araçlarını kapsayan anketi ders saatlerinde doldurmuşlardır. Veri toplama esnasında herhangi bir olumsuzluk yaşanmamıştır.

Dil Eşdeğerliği

Kişilerarası İhtiyaçlar Anketi KİA-Algılanan Başkalarına Yük Olma (KİA-AYÖ) ve KİA-Engellenmiş Aidiyet Duygusu (KİA-EAÖ) olmak üzere iki alt ölçekten oluşmaktadır. KİA-Algılanan Başkalarına Yük Olma Ölçeğinin Türkçe çevirisi ve İngilizcesinden elde edilen puanlar arasındaki bağıntı katsayısı ($r=0,97$; $p<0,001$), KİA-Engellenmiş Aidiyet Duygusu Ölçeğinin Türkçe çevirisi ve İngilizcesinden elde edilen puanlar arasındaki bağıntı katsayısı ($r=0,95$; $p<0,001$) olarak bulunmuştur.

Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeğinin (EİY-ÖKÖ) Türkçe çevirisi ve İngilizcesinden elde edilen puanlar arasındaki bağıntı katsayısı ($r=0,96$; $p<0,001$) olarak hesaplanmıştır.

İstatistik

Verilerin sayımsal çözümlemesi SPSS-21 kullanılarak yapılmıştır. Ölçeklerin faktör yapılarını araştırmak için Varimax döndürmeli temel bileşenler yöntemi kullanılmıştır. İçtutarlıklarını araştırmak için Cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır. KİA-Algılanan

Başkalarına Yük Olma (KİA-AYÖ) ve KİA-Engellenmiş Aidiyet Duygusu (KİA- EAÖ) ile Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeğinin (EİY-ÖKÖ) puanlarının cinsiyet ve yaşla ilişkileri incelenmiştir. Bağntı katsayıları Pearson momentler çarpımı yöntemi ile belirlenmiştir.

BULGULAR

Kişilerarası İhtiyaçlar Anketinin Faktör Yapısı

Türkçe KİA'nın olası faktör sayısını belirlemek için yapılan Scree testi iki faktörün anlamlı bir biçimde denenebileceğini göstermiştir. Daha sonra varimax döndürmeli temel bileşenler çözümlemesi 10 maddenin faktör sınırlamasına gidilmeksizin özgün formunda olduğu gibi iki faktör altında öbeklendiğini göstermiştir. İki faktör toplam varyansın %63,84'ünü açıklamaktadır. Tablo 1 KİA maddelerini, faktör yüklerini ve madde-toplam bağntı katsayılarını göstermektedir.

Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeğinin Faktör Yapısı

Türkçe EİY-ÖKÖ'nün olası faktör sayısını belirlemek için yapılan Scree testi, tek faktörün anlamlı bir biçimde denenebileceğini göstermiştir. Daha sonra faktör sayısı bir olarak sınırlanarak yapılan varimax döndürmeli temel bileşenler çözümlemesi 7 maddenin EİY-ÖKÖ'nün özgün formunda olduğu gibi tek faktör altında öbeklendiğini göstermiştir. Söz konusu faktör toplam varyansın %53,82'sini açıklamaktadır. Tablo 2 EİY-ÖKÖ maddelerini, faktör yüklerini ve madde-toplam

bağntı katsayılarını göstermektedir.

Kişilerarası İhtiyaçlar Anketinin Güvenirliği

KİA-Algılanan Yük Ölçeğinin iç tutarlık güvenirlilik katsayısı 0,90, KİA-Engellenmiş Aidiyet Ölçeğinin iç tutarlık güvenirlilik katsayısı ise 0,79 olarak bulunmuştur. KİA-AYÖ'nün test-tekrar test güvenirlilik katsayısı 0,72 (p=0,000) iken KİA-EAÖ'nün test-tekrar test güvenirlilik katsayısı ise 0,65 (p=0,000) olarak hesaplanmıştır.

Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeğinin Güvenirliği

Türkçe Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeğinin iç tutarlık güvenirlilik katsayısı 0,85 olarak bulunmuştur. EİY-ÖKÖ'nün test-tekrar test güvenirlilik katsayısı 0,73 (p=0,000) olarak hesaplanmıştır.

Kişilerarası İhtiyaçlar Anketinin Geçerliliği

Tablo 3 KİA ve EİY-ÖKÖ'nün hem kendi aralarındaki hem de diğer ölçme araçlarıyla aralarındaki bağntı katsayıları ile ölçek puan ortalaması ve standart sapmalarını göstermektedir. KİA-AYÖ puanlarının İÖÖ, BDE, BUÖ, ASÖ ve ZBYÖ puanları ile aralarındaki bağntı katsayıları istatistiksel olarak anlamlı iken AK-ÖAÖ ve YTT puanları arasındaki bağntı katsayıları istatistiki olarak anlamlı değildir. Benzer şekilde KİA-EAÖ puanlarının İÖÖ, BDE, BUÖ, ASÖ ve ZBYÖ

Tablo 1: Türkçe kişilerarası ihtiyaçlar anketinin (KİA) faktör yapısı

Faktör/Madde	Yük	Madde-toplam r
Kişilerarası İhtiyaçlar Anketi (KİA)		
Faktör 1: Başkalarına Yük Olma (Özdeğer = 3,52, Varyans = 35,24)		
Hayatımdaki insanlar bensiz daha mutlu olacaklar.	0.84	0.82
Hayatımdaki insanlar benden kurtulmak istiyor.	0.83	0.74
Ölümüm hayatımdaki insanları rahatlatacak.	0.82	0.73
Hayatımdaki insanlar ben olmasam daha iyi olacak.	0.78	0.77
Hayatımdaki insanlar için işleri daha da zorlaştırıyorum.	0.73	0.67
Faktör 2: Engellenmiş Aidiyet (Özdeğer = 2,86, Varyans = 28,61)		
Bugünlerde, kendimi insanlara yakın hissediyorum.	0.79	0.67
Bugünlerde, beni önemseyen ve destekleyen birçok arkadaşına sahip olduğum için şanslı olduğumu hissediyorum.	0.76	0.62
Bugünlerde, diğer insanlarla olan bağntımın kopuk olduğunu hissediyorum.	0.75	0.67
Bugünlerde, sosyal ortamlarda kendimi bir yabancıymış gibi hissediyorum.	0.67	0.58
Bugünlerde, kendimi bir aileye, bir gruba veya bir yere ait hissediyorum.	0.53	0.36

Tablo 2: Türkçe edinilmiş intihar yeterliliği-ölüm korkusuzluğu ölçeğinin (EİY-ÖKÖ) faktör yapısı

Faktör/Madde	Yük	Madde-toplam r
Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeği (EİY-ÖKÖ)		
Faktör 1: Ölüm Korkusuzluğu (Özdeğer = 3,77, Varyans = 53,82)		
Ölecek olmam beni kaygılandırıyor.	0,84	0,75
Ölmekten hiç korkmuyorum.	0,83	0,73
Ölmekten çok korkuyorum.	0,81	0,70
Hayatın sonunun ölüm olduğunu bilmek beni rahatsız etmez.	0,72	0,59
Bir gün ölecek olmam gerçeği beni etkilemez.	0,71	0,59
İnsanların ölüm hakkında konuşmaları beni rahatsız etmez (germez).	0,69	0,57
Ölüm sırasındaki acı beni korkutuyor.	0,48	0,36

puanları ile aralarındaki bağıntı katsayıları istatistiksel olarak anlamlı iken AK-ÖAÖ ve YTT puanları arasındaki bağıntı katsayıları istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeğinin Geçerliliği

EİY-ÖKÖ puanları ile İÖÖ puanları arasında pozitif yönde, AK-ÖAÖ ve ZBYÖ puanları arasında ise negatif yönde bağıntı katsayıları hesaplanmıştır.

Demografik değişkenlerden cinsiyet ve yaşın etkisini incelemek amacı ile yapılan analiz sonuçlarına göre KİA-AYÖ puanlarının cinsiyetle ilişkisi olduğu bulunmuştur ($t(403)=1,812$; $p=0,071$). Buna göre erkeklerin KİA- EAÖ puanları (Ort=16,743; SS=8,029) kadınlarınkinden (Ort=13,922; SS=5,722) daha yüksektir ($t(403)=3,921$; $p=0,000$). Benzer şekilde erkeklerin EİY-ÖKÖ puanlarının (Ort=31,211; SS=10,096) kadınlarınkinden (Ort. = 25,831; SS = 9,576) daha yüksek olduğu bulunmuştur ($t(403)=4,941$; $p=0,000$). Yaşın KİA- EAÖ puanlarıyla anlamlı bir ilişkisi bulunmamışken ($r=-0,025$; $p=0,617$), KİA-AYÖ puanlarıyla negatif ($r=0,115$; $p=0,021$) ve EİY-ÖKÖ puanlarıyla da pozitif ($r=0,203$; $p=0,000$) yönlü anlamlı ilişkilerinin olduğu

belirlenmiştir.

TARTIŞMA

Günümüzde intihar davranışının önemli bir halk sağlığı sorunu haline gelmiş olduğundan ve konuyla ilgili kuramsal araştırmaların öneminden bahsedilmişti. İntiharbilim alanyazınında kişilerarası psikolojik intihar kuramı son zamanlarda ön plana çıkmakta ve kuramın hem açıklama gücünün hem de araştırma üretme kapasitesinin yüksek olduğu görülmektedir (18,19,20,42,43,44). Sözü edilen özellikleri göz önüne alınarak bu çalışmada KPİK'nın yapısal kavramlarını ölçen Kişilerarası İhtiyaçlar Anketinin ve Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu ölçeklerinin Türkçe uyarlamalarının psikometrik özellikleri araştırılmıştır.

Kişilerarası psikolojik intihar kuramına göre kişinin aile, arkadaş ve sosyal çevresine yük oldukları duygusu ile kendilerini aile, arkadaş ve sosyal çevrelerine ait hissetmemelerine dair duyguları insanların intihar isteğini arttırmaktadır (45). Kişilerarası İhtiyaçlar Anketinde (KİA), Algılanan Yük Olma (KİA-AYÖ) ve Engellenmiş Aidiyet (KİA-EAÖ) olarak kavramsallaştırılan kurguları ölçen beşer maddelik iki ölçeğin Türkçelerinin psikometrik

Tablo 3. Ölçekler arasındaki bağıntı katsayıları, ölçek puan ortalama ve standart sapmaları

Ölçekler	KİA-AYÖ	P	KİA-EAÖ	P	EİY-ÖKÖ	P
KİA-Algılanan Yük Ölçeği	---	---	0.613	0.000	-0.053	0.291
KİA-Engellenmiş Aidiyet Duygusu Ölçeği	---	---	---	---	-0.016	0.744
EİY-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeği	---	---	---	---	---	---
İntihar Olasılığı Ölçeği	0.496	0.000	0.600	0.000	0.205	0.004
Beck Depresyon Envanteri	0.590	0.000	0.552	0.000	0.021	0.766
Beck Umutsuzluk Ölçeği	0.494	0.000	0.492	0.000	0.026	0.711
Algılanan Stres Ölçeği	0.361	0.000	0.464	0.000	0.005	0.946
Abdel-Khalek Ölüm Anksiyetesi Ölçeği	-0.038	0.585	0.027	0.705	-0.630	0.000
Zarıt Bakıcı Yük Ölçeği	0.181	0.009	0.220	0.002	-0.173	0.013
Yeme Tutumları Testi	0.070	0.329	0.048	0.503	-0.051	0.474
Ortalama	10.595	---	14.681	---	27.279	---
Standart sapma	6.149	---	6.535	---	9.996	---

özelliklerini araştıran bu çalışmadan elde edilen bulgular söz konusu ölçeklerin Türkçelerinin güvenilir ve geçerli olduğuna işaret etmektedir. KİA-AYÖ ve KİA-EAÖ için bu çalışmada elde edilen güvenilirlik katsayıları ile özgün formları için bildirilen katsayılar benzerdir. Özgün çalışmada KİA-AYÖ için içtutarlık katsayısı 0,81 ve KİA-EAÖ için 0,86 olarak bildirilmiştir. (23).

Bu çalışmanın bulguları KİA-AYÖ ve KİA-EAÖ'lerinin orijinal ve Türkçeleri arasında hesaplanan yüksek bağıntı katsayıları dil eşdeğerliğinin sağlandığına işaret etmektedir. Başka bir deyişle, KİA-AYÖ ve KİA-EAÖ'lerin Türkçe çevirilerinin orijinal formlarıyla aynı içerikte algılandığı görülmektedir.

Çalışmadan elde edilen bulgular Türkçe KİA'nin yapı geçerliğine sahip olduğunu göstermektedir. Yapılan Varimaks döndürmeli temel bileşenler çözümlemesi KİA'nin maddelerinin orijinal İngilizce formunda olduğu gibi iki faktörde öbeklendiğini göstermiştir. Elde edilen bulgular hem KİA-AYÖ hem de KİA-EAÖ'nin tatmin edici düzeyde iç-tutarlık ve test-tekrar test güvenilirliklerinin olduğu yönündedir. Başka bir deyişle her iki ölçek de hem kendi içlerinde tutarlı hem de zaman boyutunda benzer ölçümler sağlamaktadır. Hem kendi aralarındaki hem de İntihar Olasılığı, Beck Depresyon, Beck Umutsuzluk ve Algılanan Stres ölçekleriyle aralarında hesaplanan bağıntı katsayıları (bkz Tablo 2) KİA-AYÖ ve KİA-EAÖ'lerinin yeterli düzeyde eşzaman veya birleşen geçerliğine sahip olduğunu göstermektedir. İki ölçeğin Abdel-Khalek Ölüm Anksiyetesi, Zarit Bakıcı Yük Ölçeği ve Yeme Tutumları Ölçekleriyle aralarındaki bağıntı katsayılarının ya düşük ya da istatistiksel olarak anlamlı olmaması ayırt edici geçerliklerine işaret etmektedir.

Kişilerarası Psikolojik İntihar Kuramına göre kişinin başkalarına yük olduğunu ve sosyal çevresi tarafından soyutlandığını hissetmesi intihar isteğini arttıran ancak intihar davranışının ortaya çıkması için yeterli değildir. Kişinin isteğini eyleme dökebilmesi için Edinilmiş İntihar Yeterliliği olarak kavramsallaştırılan üçüncü bir yapı gerekmektedir. Edinilmiş İntihar yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeği bu kavramı ölçmek için geliştirilmiştir.

Edinilmiş İntihar yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeği (EİY-ÖKÖ)'nin Türkçe ve orijinal formları arasındaki yüksek bağıntı katsayısı dil eşdeğerliğinin sağlandığını göstermiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular EİY-ÖKÖ'nün geçerliğinin ve güvenilirliğinin yeterli olduğuna işaret etmiştir. Bu çalışmada olduğu gibi özgün çalışmada da EİY-ÖKÖ için içtutarlık güvenilirlik katsayısı 0,85 olarak bildirilmiştir (26).

Varimaks döndürmeli temel bileşenler çözümlemesinin sonucu EİY-ÖKÖ'nün özgün formunda olduğu gibi tek faktörlü bir yapıya sahip olduğunu göstermiştir. Ölçeğin hem iç-tutarlık hem de test-tekrar test güvenilirliğinin yeterli düzeyde olduğu görülmektedir. EİY-ÖKÖ puanları ile KİA-AYÖ, KİA-EAÖ, BDE, BUÖ, ASÖ ve YTT puanları arasında hesaplanan bağıntı katsayılarının istatistiki olarak anlamlı olmaması ölçeğin ayırt edici geçerliğine işaret ederken İÖÖ, AK-ÖAÖ ve ZBYÖ ile aralarındaki anlamlı bağıntı katsayıları ölçeğin yeterli düzeyde eşzaman veya birleşen geçerliğine sahip olduğunu göstermektedir.

Kişilerarası İhtiyaçlar Anketi (KİA) ve Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeğinin (EİY-ÖKÖ) faktör yapılarını incelemek için açılımlayıcı faktör analizi yöntemi kullanılmıştır. Gorsuch (46) daha önceki analizlerde elde edilen faktörlerin aynılarının elde edilebildiği durumlarda açılımlayıcı faktör analizinin doğrulayıcı faktör analizinin yerine kullanılabileceğini belirtmektedir. Alanyazın bilgileri ışığında, açılımlayıcı faktör analizinin her iki ölçüm aracının faktör yapılarının orijinal formlarındaki faktör yapılarıyla aynı olduğunu gösterdiği için doğrulayıcı faktör analizinin yapılmasına gerek olmadığı kanaatine varılmıştır.

SONUÇ

Sonuç olarak çalışmadan elde edilen güvenilirlik ve geçerlikle ilgili bulgular Kişilerarası İhtiyaçlar Anketinde yer alan iki alt ölçek olan Algılanan Yük Olma ve Engellenmiş Aidiyet ölçekleri ile Edinilmiş İntihar Yeterliliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeklerinin Türkçe formlarının geçerli ve güvenilir ölçüm araçları olduğunu göstermiştir. Son zamanlarda intiharbilim alanında yüksek düzeyli açıklama ve araştırma üretme potansiyeline sahip

Kişilerarası Psikolojik İntihar Kuramının kavramlarını ölçen söz konusu ölçüm araçlarının Türkiye intiharbilim araştırmalarına önemli katkılar sağlaması öngörülmektedir.

İntiharbilim araştırmalarına sağlayacağı katkıların yanında Algılanan Yük Olma ve Engellenmiş Aidiyet ölçekleri ile Edinilmiş İntihar yeterliği-Ölüm Korkusuzluğu Ölçeklerinin klinik uygulamalara da ciddi katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Sözü edilen ölçekler aynı zamanda psikiyatri kliniklerinde intihar risk değerlendirmesinde de kullanılabilirler. Bu tür bir kullanım klinisyenler için kolay ve kısa sürede yapılabilecek bir uygulama olanağı sunacaktır. Ancak bunlar için bu çalışmanın konusu olan ölçüm araçları ile klinik örneklemeler üzerinde de çalışma yapılması gerekmektedir. Örneğin, KİA-AYÖ, KİA-EAÖ ve EİY-ÖKÖ'lerinin intihar girişiminde bulunmuş ve bulunmamış hastaları bir-

birinden hangi kesme puanı ile en iyi biçimde ayırt edebileceğinin bilinmesi klinik kullanımlara destek sağlayacaktır.

Araştırmanın sadece belirli yaş aralığındaki toplumun görece eğitim seviyesi yüksek bir kesimi olan üniversite öğrencileriyle yapılmış olması bulguların toplumun diğer kesimlerine, örneğin yetişkin, öğrenci olmayan, klinik gruplar ve benzeri gruplara genellenebilmesini sınırlamaktadır.

Yazışma Adresi: Prof. Dr., Hülya Arslantaş, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Aydın, Türkiye
hulyaars@yahoo.com

KAYNAKLAR

1. World Health Organisation. Mental Health 2014.
2. Shepard DS, Gurewich D, Lwin AK, Reed GA, Silverman MM. Suicide and Suicidal Attempts in the United States: Costs and Policy Implications. *Suicide Life, Threat, Behav* 2016;46:352-362.
3. TÜİK. İntihar Girişim İstatistikleri TR 31 İzmir. 2013. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu; 2014.
4. Eskin M, Sun JM, Abuidhail J, Yoshimasu K, Kuşan O, Janghorbani M, Flood C, Carta MG, Tran US, Meçri A, Hamdan M, Poyrazlı S, Aidoudi K, Bakhshi S, Harlak H, Moro MF, Nawafleh H, Phillips L, Shaheen A, Taifour S, Tsuno K, Voracek M. Suicidal Behavior and Psychological Distress in University Students: A 12-nation Study. *Arch Suicide Res* 2016;20:369-388.
5. Eskin M. Gençler Arasında İntihar Düşüncesi. Girişimi ve Tutumları. *Türk Psikol Derg* 2017;32:93-111.
6. Eskin M, Kaynak-Demir H, Demir S. Same-sex sexual orientation, childhood sexual abuse and suicidal behavior in university students in Turkey. *Arch Sex Behav* 2005;34:185-195.
7. Eskin M. The role of childhood sexual abuse, childhood gender nonconformity, self-esteem and parental attachment in predicting suicide ideation and attempts in Turkish young adults 2012:114-23.
8. Eskin M, Palova E, Krokavcova M. Suicidal behavior and attitudes in Slovak and Turkish high school students: A cross-cultural investigation. *Arch Suicide Res* 2014;18:58-73.
9. Eskin M. Gender and cultural differences in the 12-month prevalence of suicidal thoughts and attempts in Swedish and Turkish adolescents. *Journal of Gender, Culture and Health* 1999;4:187-200.
10. Eskin M, Voracek M, Stieger S, Altinyazar V. A cross-cultural investigation of suicidal behavior and attitudes in Austrian and Turkish medical students. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol* 2011;46:813-23.
11. Franklin JC, Ribeiro JD, Fox KR, Bentley KH, Kleiman EM, Huang X, Musacchio KM, Jaroszewski AC, Chang BP, Nock MK. Risk factors for suicidal thoughts and behaviors: A meta-analysis of 50 years of research. *Psychol Bull* 2017;143:187-232.
12. Rogers JR. Theoretical grounding: The "Missing Link" in suicide research. *J Couns Dev* 2001;79:16-25.
13. Rogers JR. The anatomy of suicidology: A psychological science perspective on the status of suicide research. *Suicide Life, Threat, Behav* 2003;33:9-20.
14. Wenzel A, Beck AT. A cognitive model of suicidal behavior: Theory and treatment. *Appl Prev Psychol* 2007;12:189-201.
15. Joiner T. Why people die by suicide. 2007.
16. Van Orden KA, Witte TK, Cukrowicz KC, Braithwaite S, Selby EA, Joiner TE Jr. The interpersonal theory of suicide. *Psychol Rev* 2010;117:575-600.
17. Joiner TE. Why people die by suicide: Further development and tests of the interpersonal-psychological theory of suicidal behavior. *Meaning, mortality, choice. Soc Psychol Existence Concerns* 2012;325-36.
18. Christensen H, Batterham PJ, Soubelet A, MacKinnon AJ. A test of the Interpersonal Theory of Suicide in a large community-based cohort. *J Affect Disord* 2013;144:225-34.
19. Miller AB, Esposito-Smythers C, Leichtweis RN. A short-term, prospective test of the interpersonal-psychological theory of suicidal ideation in an adolescent clinical sample. *Suicide Life-Threatening Behav* 2016;46:337-51.

20. Chu C, Buchman-Schmitt JM, Stanley IH, Hom MA, Tucker RP, Hagan CR, Rogers ML, Podlogar MC, Chiurliza B, Ringer FB, Michaels MS, Patros CHG, Joiner TE. The interpersonal theory of suicide: A systematic review and meta-analysis of a decade of cross-national research. *Psychol Bull* 2017;143:1313-45.
21. Stewart SM, Eaddy M, Horton SE, Hughes J, Kennard B. The Validity of the interpersonal theory of suicide in adolescence: A review. *J Clin Child Adolesc Psychol* 2017;46:437-49.
22. Silva C, Hagan CR, Rogers ML, Chiurliza B, Podlogar MC, Hom MA, Tzoneva M, Lim IC, Joiner TE Jr. Evidence for the propositions of the interpersonal theory of suicide among a military sample. *J Clin Psychol* 2017;73:669-80.
23. Bryan CJ. The clinical utility of a brief measure of perceived burdensomeness and thwarted belongingness for the detection of suicidal military personnel. *J Clin Psychol* 2011;67:981-92.
24. Hill RM, Rey Y, Marin CE, Sharp C, Green KL, Pettit JW. Evaluating the interpersonal needs questionnaire: Comparison of the reliability, factor structure, and predictive validity across five versions. *Suicide Life-Threatening Behav* 2015;45:302-14.
25. Behling O, Law KS. *Translating Questionnaires and Other Research Instruments: Problems and Solutions*. 2000.
26. Ribeiro JD, Witte TK, Van Orden KA, Selby EA, Gordon KH, Bender TW, Joiner TE Jr. Fearlessness about death: The psychometric properties and construct validity of the revision to the Acquired Capability for Suicide Scale. *Psychol Assess* 2014;26:115-26.
27. Cull John G, Gill WS. Suicide Probability Scale (SPS). WPS; 1988. Available at: <http://www.wpspublish.com/store/p/2992/suicide-probability-scale-sps>.
28. Eskin M. Reliability of the Turkish version of the perceived social support from friends and family scales, scale for interpersonal behavior, and suicide probability scale. *J Clin Psychol* 1993;49:515-22.
29. Beck A, Rush A, Shaw B, Emery G. *Cognitive Therapy of Depression*. New York: Guilford Press; 1979.
30. Hisli N. Beck Depresyon Envanteri'nin geçerliği üzerine bir çalışma. *Türk Psikol Derg* 1988;7:3-13.
31. Beck AT, Weissman A, Lester D, Trexler L. The measurement of pessimism: The Hopelessness Scale. *J Consult Clin Psychol* 1974;42:861-65.
32. Seber G. Beck umutsuzluk ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği üzerine bir çalışma. 1991.
33. Seber G, Dilbaz N, Kaptanoğlu C, Tekin D. Umutsuzluk ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirliği. *Kriz Derg* 1993;1:139-42.
34. Cohen S, Kamarck T, Mermelstein R. A global measure of perceived stress. *J Health Soc Behav* 1983;24:385.
35. Eskin M, Harlak H, Demirkıran F, Dereboy Ç. Algılanan stres ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Güvenirlik ve geçerlik analizi. *New Symp J* 2013;51:132-40.
36. Abdel-Khalek AM. The Arabic Scale of Death Anxiety (ASDA): Its development, validation, and results in three Arab countries. *Death Stud* 2004;28:435-57.
37. Saricicek Aydoğan A, Gulseren S, Ozturk Sarikaya O, Ozen C. Reliability and Validity of the Turkish Version of Abdel-Khalek's Death Anxiety Scale among College Students. *Noro Psikiyatr Ars* 2015;52:371-75.
38. Garner DM, Garfinkel PE. The Eating Attitudes Test: An index of the symptoms of anorexia nervosa. *Psychol Med* 1979;9:273-79.
39. Erol N, Savaşır I. Maudsley Obsesif-Kompulsif Soru Listesi. In: 24. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışma Kitabı.; 1988:104-14.
40. Zarit SH, Reever KE, Bach-Peterson J. Relatives of the impaired elderly: Correlates of feelings of burden. *Gerontologist* 1980;20:649-55.
41. Özlü A, Yıldız M, Aker T. Zarit Bakıcı Yük Ölçeğinin şizofreni hasta yakınlarında geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Nöropsikiyatri Arşivi* 2009;46:38-42.
42. Christensen H, Batterham PJ, Mackinnon AJ, Donker T, Soubelet A. Predictors of the risk factors for suicide identified by the interpersonal-psychological theory of suicidal behaviour. *Psychiatry Res* 2014;219:290-97.
43. Czyz EK, Berona J, King CA. A prospective examination of the interpersonal-psychological theory of suicidal behavior among psychiatric adolescent inpatients. *Suicide Life-Threatening Behav* 2015;45:243-59.
44. Silva C, Ribeiro JD, Joiner TE Jr. Mental disorders and thwarted belongingness, perceived burdensomeness, and acquired capability for suicide. *Psychiatry Res* 2015;226:316-27.
45. Ribeiro JD, Joiner TE Jr. The interpersonal-psychological theory of suicidal behavior: Current status and future directions. *J Clin Psychol* 2009;65:1291-99.
46. Gorsuch RL. Exploratory factor analysis: Its role in item analysis. *J Pers Assess* 1997;68:532-60.